Лист Діонісія, патріарха Константинопольського, гетьману Івану Самойловичу, про підпорядкування Київської митрополії патріарху Московському. 9 травня 1686 р.

Переклад із церковнослов’янської.

Діонісій, з ласки Божої архієпископ Константинопольський, нового Риму і Вселенський патріарх.

Найясніший і ясновельможний, найхристияннніший великий гетьмане Запорізького війська обох боків Дніпра, пане Іоанне Самойловичу, у Христі Ісусі Господі нашому любий і жаданий нам сину!

Молитвою відзначаю і благословляю Христова наслідувача — твою ясновельможність, піднесеними руками Єдину й Животворну, й Єдиносущу, й Єдину, й царську Трійцю молячи, аби хранила тебе у здоров’ї й щасті, надаючи всілякі блага, небесні й земні, щоб стверджували тебе в Богом шанованому вашому чині, навіть до твоєї глибокої і крайньої старості, задля користі й захисту найправославнішого християнського роду, і дарували тобі згори з небес мир, здоров’я й цілісність, душевні й тілесні, у всіх бажаннях

Ваших, котрі за Христом, і підкорення під ноги твої всякого ворога й супостата, душевного й тілесного, а потому дарували тобі царство небесне й життя вічне. Дуже солодкі й надзвичайно радісні дійшли до нас чесні листи Вашої ясновельможності, і з дуже радісною душею, оскільки вони були сповнені великого благоговіння, синової покори[1], містили до краю благочестиві наміри й були сповнені високого розуму, мистецтва всіляких речей і досконалого благочестя в непомильній християнській вірі, збереження й дотримання євангельських заповідей, правоти догматів і ревності щодо ствердження православ'я, — усі їх з міркуваннями прочитав і дуже схвалив.

Пишете Ви, що та митрополія Київська споконвіку підлягала найвищому й найсвятішому Вселенському Константинопольському престолу, але через надмірну відстань місця і через війни, що трапилися між двох найвеличніших царств, і через відсутність пастирського правління, яким у ній правдиво й правильно керували архієреї, котрі природною смертю спочили й відійшли до вічних поселень, не було дозволу висвячуватися в ній канонічному митрополиту Київському, а ворог благочестивої,

---

[1] У слов'янському тексті «Ікони» тут: «сыновьяго покорства лишены бяше (sic!)», що, вочевидь, я помилкою московського перекладача або пізнішого переписувача документу.

правої, істинної, святої й непорочної віри благочестивих і православних християн диявол засіяв кукіль у цю благочестиву єпархію, та стільки, що й пшеницю, тобто святу православну віру, ледь не здушив нею, тобто протилежними мудруваннями.

І ось та справа, як вона виявляється, і як до високості найтихішого й найправославнішого, й найвеличнішого царства Московського Ви сповістили і до величності патріаршого престолу Вселенського доповідали, є такою: якщо можливо цій Київській митрополії відійти поступливо під владу блаженнішого патріарха Московського з тим, щоб висвячуватися від нього митрополиту Київському, якого оберуть підлеглі того престолу. Оце прохання милостиво і з дуже великим благоговінням найправославніші й Богом вінчані найвеличніші царі Московські до нашої мірності через чесні царські грамоти донесли і з великим благанням просили його затвердження.

З цієї причини я [цю справу] як благорозумну і в усьому правильно розсуджену обома руками прийняв і грамотами з печатками соборно затвердив, а саме: оскільки ця Київська митрополія не може повсякчас від найвищого й найсвятішого Вселенського Константинопольського престолу сприймати хіротонію через надто далеку відстань місця і

через війни, що трапляються поміж двох царств, бути їй підлеглій святішому патріаршому престолу великого й Богом спасеного міста Москви, а той предстоятель у ній, якого оберуть підлеглі тій Київській єпархії любі Богові єпископи, пречесні архімандрити, преподобні ігумени священних і пречесних монастирів, благоговійні ієреї, преподобні ієромонахи, бояри та інші, з дозволу і спонуки тогочасного найяснішого і найхристияннішого великого гетьмана Запорізького війська обох боків Дніпра, буде висвячуватися від блаженнішого патріарха Московського і приймати від нього так зване на мембранах діяння і всі привілеї йому від нього повністю надаватимуться, і вважатиме він його старшим і наставником своїм, оскільки від нього висвячується.

Одне лише збережено має бути, тобто, коли митрополит Київський в своїй єпархії здійснюватиме Божественну священну безкровну жертву, нехай поминає найпершим пречесне ім’я Вселенського патріарха, оскільки від престолу того живиться весь всесвіт і через нього в усьому світі блага надаються.

І так здійснилося царське прохання і Вашої ясновельможності, і від нині в мирі перебуваючих з Богом двох найвеличніших царств, і, якщо колись необхідність буде

до найсвятішої Христової Церкви з проханням звернутися до материнської її утроби, сповістіть і безсумнівно матимете на ваші питання і відповіді, і повеління. І, Ваша ясновельможність, як син наш любий будь благословенним від Отця й Сина і Святого Духа — Святої Трійці, і прощеним, і розрішеним від усякого гріха, душевного й тілесного, у діях, словах, помислах і в усіх почуттях.

1686, індикту 9, місяця травня 9 дня.

До Бога палкий богомолець ясновельможності твоєї і отець духовний, Вселенський і Константинопольський патріарх.

XI.

Письмо Діонисія, патріарха Константинопольскаго, гетману Самуйловичу, о отпущеніи изъ подъ своей власти Кіевской митрополіи подъ благословеніе патріарха Московскаго. 1686 г., мая 9.

Діонисій, милостію божіею архіепископъ Константинополскій, новаго Рима, и вселенскій патріархъ.

Преясный и превосходителный, христіаннѣйшій Запорожскаго войска обоихъ сторонъ Днепра великій гетманъ, господине Іоаннъ Самойловичь, намъ о Христѣ Іисусѣ Господѣ нашемъ сыне возлюбленный и вожделѣнный!

Молитвою осѣняю и благословляю Христова подражателя, твое превосходителство, руками возносимыми, блаженную единственную, и живоначалную, і единосущную, і единомудрую, и царскую Троицу моляще, еже хранити тя во здравіи и благоденствіи благополучающаго всякаго блага, небѣснаго и земнаго, и утвердити тя въ богопочтенномъ вашемъ чину, даже до глубокой твоей старости и крайней, къ ползѣ и защищенію православнѣйшаго христіанскаго рода, и даровати тебѣ свыше с небеса миръ, здравіе и цѣлость, душевную и тѣлесную, во всѣхъ желаніяхъ вашихъ, еже о Христѣ, и покорити подъ ноги твои всякаго врага и супостата, душевнаго и тѣлѣснаго, и потомъ даровати тебѣ царство небесное и животъ вѣчный. Зѣло слацкіе и прерадостные причинилися намъ вашего превосходителства честные листы, зѣло радостною душею, зане великаго благоговѣнія исполнены бяше, котораго сыновьяго покорства лишены бяше (sic), которые благочестивыя склонности край—не содержаху и убо исполнены бяше крайняго разума, искуства всякихъ дѣлъ и совершеннаго благочестія въ непорочной христовой вѣрѣ, сохраненіе и соблюденіе евангелскихъ

всѣхъ заповѣдей, правоты догматовъ, и радѣніе о православіи утвержденія, иже вся съ любомудріемъ прочитахомъ и зѣло похваляхомъ. Пишете, яко митрополія Кіевская здѣ изначала подлежащая подъ превысокимъ и святѣйшимъ вселѣнскимъ Константинополскимъ престоломъ, ради же безмѣрнаго отстоянія мѣста и ради приключившихся посредѣ двухъ величайшихъ царствъ войны, и по лишеніи пастырскаго жезла, который ихъже въ немъ искренно и правилно архіерателствовали, естественною смертію скончились и къ вѣчнымъ селѣніемъ отшедшимъ, и не бывшу позволенію хиротонисатися въ ней правилному митрополиту Кіевскому, врагъ благочестивыя, правыя, истинныя, святыя и непорочныя благочестивыхъ и православныхъ христіанъ вѣры діаволъ куколи всѣя въ благочестивой сей епархіи, в толико, яко и пшеницу, сіесть святую и православную вѣру, соудавитися съ ними, то есть противными мудрствованіями. И сіе дѣло, якоже показася, и къ превысокости тишайшаго и православнѣйшаго и величайшаго царствія Московскаго извѣстили есте, и къ патріаршескому величества престолу вселенскому доносили есте, се есть то: аще возможно есть митрополіи сей Кіевской подклонити снизходително подъ власть блаженнѣйшаго патріарха Московскаго, яко хиротонисатися отъ него митрополиту Кіевскому, котораго нибудь изберутъ подлежащаго престола сему. Которое прошеніе любезно и зѣло великимъ благоговѣніемъ православнѣйшіе и Богомъ вѣнчанные цари Московскіе величайшіе къ нашему умѣренію черезъ честныя и царскія грамоты донесши намъ, с великимъ прошеніемъ утвержденія ея просили. Сего ради, яко благословное и во всемъ праведно разсудиша быти, обоими руками объяхомъ и печатными граммотами соборно утвердихомъ,—се есть, яко митрополія Кіевская сія, якоже не возмогающу всегда превысочайшему и святѣйшему вселенскому Константинополскому престолу хиротонисати, егда нужда случится,—отпустителную граммату дати, воеже хиротонисатися

ради паче мѣрнаго мѣста отстоянія и ради приключившихся посредѣ двухъ царствъ войны, быти подлежащей подъ святѣйшимъ патріаршескимъ великаго и богоспасаемаего града Москвы престоломъ, и иже той предстателствующій, егоже бы избраша подлежащіи епархіи сей Кіевской боголюбезные епископы, пречестные архімандриты, преподобные игумены священныхъ и пречестныхъ монастырей, благоговѣйные іереи, преподобныя іеромонахи, бояра и прочіи, позволеніемъ и увѣщаваніемъ по времени суща преяснаго и христіаннѣйшаго великаго гетмана Запорожскаго войска, обоихъ сторонъ Днепра, хиротонисатися отъ блаженнѣйшаго патріарха Московскаго и приняти отъ него еже въ мемвранахъ *) дѣяніе глаголемое, и всѣмъ привиліямъ его отъ него исправитися пребогато, и познавати его старѣйшаго и наставника своего, понеже отъ него хиротонисанъ есть. Единою токмо сохранену бывшу, то есть—егда митрополитъ Кіевскій во своей епархіи совершаетъ божественную священную безкровную жертву, да поминаетъ во первыхъ пречестное имя вселѣнскаго патріарха, понеже отъ престола сего напояется вся всѣленная и чрезъ него во всемъ мирѣ благая изліяются. И сице совершися царское прошеніе, и вашего превосходителства; і отселѣ впредь в миру пребывающихъ съ Богомъ двухъ величайшихъ царствъ, і аще нѣкогда вамъ нужда приключитея къ святѣйшей великой Христовой церкви, съ дерзновеніемъ къ матерней ея утробѣ извѣстите, и безсумнително имѣти будите вопросы ваши, и отповѣди, и повелѣнія. И ваше превосходителство, яко сынъ нашъ возлюбленный, да буди благословенъ отъ Отца, и Сына, и Святаго Духа—святыя Троицы, и прощенъ, и разрѣшенъ отъ всякаго грѣха, душевнаго и тѣлѣснаго, въ дѣлѣ, словѣ, помышленіи и во всѣхъ чувствахъ. 1686, индикта 9, мѣсяца маія 9 числа. Къ Богу теплый богомолецъ преславности твоея і отецъ духовный, вселенскій и Константинополскій патріархъ.

Архив Юго-Западной России. – Київ, 1872. – Ч. 1, т. 5. – № XL. – С.169-171.